

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

Det er nærmest meningen med livet - forståelser af seksualitet i specialområdet for voksne med kognitiv funktionsnedsættelse

Forfatter: Anna Wandel-Petersen

Handledare: Alexandra Franzén

Kandidatoppsats: SOCK04, 15 hp

Höstterminen 2017

Abstract

Jeg søger i denne uppsats, at undersøge forståelser af seksualiteten i den pædagogiske praksis inden for specialområdet samt, hvilken indflydelse disse har for pædagogers overvejelser omkring deres praksis. Det empiriske materiale består i dels 4 kvalitative interviews med pædagoger, som alle er ansat på et botilbud for voksne med kognitiv funktionsnedsættelse og dels i Socialstyrelsens 'Seksualitet på Dagsordenen - en håndbog om professionel støtte til voksne med funktionsnedsættelse'. Det teoretiske afsæt for opgaven består i dele af begrebsapparatet i Robert K. Mertons og Albert Cohens respektive perspektiver på strain theory. Det videnskabsteoretiske afsæt for denne opgave er symbolsk interaktionisme, hvilken blandt andet implicerer et fokus på pædagogers forhandlinger af et foretrukket selv i overvejelser om seksualiteten som en del af deres arbejde. I analysen ses på, hvorledes arbejdet med seksualitet kan forstås som et kulturelt mål inden for specialområdet, og hvordan dette mål forhandles i forhold til pædagogernes selvfremstilling. Overordnet viser analysen, hvordan seksualiteten på den ene side ses som en central del af arbejdet med borgerne i specialområde og på den anden side, at denne betydning ikke afspejler sig i pædagogernes praksis.

Forfatter: Anna Wandel-Petersen

Titel: *Det er nærmest meningen med livet* - forståelser af seksualitet i specialområdet for voksne med kognitiv funktionsnedsættelse

Handledare: Alexandra Franzén

Kandidat uppsats: SOCK04, 15 hp, Sociologiska institutionen,

Höstterminen 2017

Problem/Background: Lovgivningsændring som forbyder pædagoger i Københavns Kommune, at etablere kontakt mellem sexarbejdere og voksne med udviklingshæmning.

Formål: At tilvejebringe forståelser af seksualitetens betydning for den pædagogiske praksis i specialområdet for voksne i København

Keywords: Kulturelle mål, Selvfremstilling, Seksualitet, Udviklingshæmmede, Pædagogik, Accounts, Specialområdet

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Indledning	6
2. Problemformulering og læsevejledning	7
<i>Læsevejledning</i>	7
3. Metode	7
4. Videnskabsteoretisk udgangspunkt	8
5. Præsentation af empiri	9
<i>Udvælgelse</i>	9
<i>Interviewguide</i>	10
<i>Præsentation af respondenter</i>	11
<i>Præsentation af 'Seksualitet på Dagsordenen'</i>	11
<i>Kodning</i>	11
6. Ethiske overvejelser	13
<i>Tillid</i>	13
<i>Anonymitet</i>	14
7. Teori	15
Merton og Cohen	15
<i>Kulturelle mål og legitimerede midler</i>	15
<i>Performative perspektiver</i>	16
8. Analyse	17
8.1 Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i Socialstyrelsens retningslinjer på området. 17	
<i>Seksualiteten er universel</i>	18
<i>Seksuelt imperativ</i>	19
<i>Hvordan skal praksis se ud?</i>	20
8.2. Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i pædagogernes overvejelser om denne	21
<i>Nærmest meningen med livet</i>	21
8.3 Hvordan forhandles seksualitet i overvejelser om den pædagogiske praksis	24
<i>Accounts</i>	26
9. Afsluttende refleksion og perspektivering	29
10. Konklusion	30
11. Reference	32
12. Bilag	33
Interviewguide	33

1. Indledning

På botilbud i specialområdet bor voksne mennesker som i det daglige har brug for hjælp fra pædagoger til en lang række pleje- og omsorgsopgaver, som bryder, overskrider og forhandler grænser for intimitet, privatliv, omsorgssvigt- og pligt. Det gælder facilitering af alt fra mad- og medicinindtag, toiletbesøg, bad, påklædning til venskaber, familierelationer, økonomi og sidst men ikke mindst sex.

I 2006 besluttede Københavns Kommune, at fagpersonale på botilbud ikke længere måtte agere formidlere mellem voksne med mental funktionsnedsættelse og sexarbejdere, hvorfor en seksualpraksis for visse borgere i dag er betinget af, at denne faciliteres af pædagogerne på botilbuddene (Lockert Lange 2006). I den forbindelse blev der ikke stillet yderligere specifikke krav til, hvordan pædagoger kunne facilitere eller sikre, at voksne med udviklingshæmnings sexliv bliver taget i betragtning (Lockert Lange 2006).

Jeg har i en de seneste år været ansat som vikar på en række forskellige botilbud i København, som huser voksne mennesker med kognitive funktionsnedsættelser. Der har seksualiteten været et relativt ubetrådt landskab i den praksis, jeg har været vidne til. Mere konkret har jeg - i de 7 år jeg har været ansat i specialområdet - ikke én gang været vidne til en pædagog, som beskæftigede sig med en borgers seksualitet.

Dette har vakt en undren i forhold til hvilken betydning seksualiteten bliver tillagt i specialområdet efter at ansvaret for at facilitere et aktivt seksualliv for borgerne er blevet placeret hos pædagogerne. Dels i forhold til pædagogers faglige overvejelser, men også i forhold til eventuelle retningslinjer på området. Det er denne undren som undersøgelsen i denne opgave tager afsæt i.

2. Problemformulering og læsevejledning

Hvordan forstås seksualitet inden for specialområdet i København, og hvilken rolle spiller disse forståelser i pædagogers forhandling af praksis på et døgntilbud for voksne med kognitive funktionsnedsættelser.

Til at afdække problemformuleringen har jeg formuleret tre forskningsspørgsmål

- 1) *Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i Socialstyrelsens retningslinjer på området*
- 2) *Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i pædagogernes overvejelser om denne*
- 3) *Hvordan forhandler pæagoger deres selvfrestilling i forhold til arbejdet med seksualitet?*

Læsevejledning

Indledningsvist vil der blive redegjort for den nærliggende opgaves metodiske overvejelser, hvori der gives en kort indsigt i det empiri, som danner grundlag for opgaven. Dernæst vil der blive redegjort for opgavens videnskabsteoretiske udgangspunkt med fokus på den symbolske interaktionisme. Derefter følger et teoretisk afsnit, hvori der vil blive redegjort for væsentlige begreber i Robert K. Merton og Albert Cohens respektive teorier. Men afsæt i den empiriske og teoretiske del af opgaven, følger hertil en analyse, som består af tre dele. De to første dele af analysen søger at besvare 1. og 2. forskningsspørgsmål og undersøger herved: *Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i Socialstyrelsens retningslinjer på området samt pædagogernes overvejelser om praksis.* Den tredje del af analysen beskæftiger sig med det 3. forskningsspørgsmål, og vil derfor fokusere på: *Hvorledes pæagogerne forhandler deres selvfrestilling i forhold til arbejdet med seksualitet.* Slutteligt følger en konklusion og endelig besvarelse af problemformuleringen.

3. Metode

Empirien i denne undersøgelse består dels af fire kvalitative interviews med pæagoger, som er ansat på Kvisten - et botilbud for voksne med kognitive funktionsnedsættelser i København - dels af Socialstyrelsens vejledning *‘Seksualitet på Dagsordenen - en håndbog*

om professionel støtte til voksne med funktionsnedsættelse'. Således inddrages både interviews og dokumentanalyse i indsamlingen af det empiriske grundlag, da nærværende opgave søger at tilvejebringe bud på forståelse af seksualitetens betydning for den pædagogiske praksis, der er repræsenteret inden for konteksten af specialområdet generelt.

Nærværende opgave gør brug af Socialstyrelsens henvisninger i forhold til arbejdet med seksualitet inden for specialområdet for voksne, da disse henvisninger fungerer som toneangivende for hvordan man bør arbejde med borgere i specialområdet. Dette værende sig både lovgivningsmæssigt, men også i forhold til hvad der værdimæssigt anses som 'god' praksis inden for specialområdet (Holmskov & Skov 2012:6). Dokumentanalysen anvendes altså for at inddrage et perspektiv på statslige forståelse af arbejdet med seksualitet i specialområdet. De kvalitative interviews giver mulighed for på et mere praksisnært niveau, at undersøge pædagogerne på Kvistens overvejelser i forhold til deres praksis.

I det følgende afsnit vil der vil blive redegjort for grundlæggende træk og begreber knyttet til den symbolske interaktionisme, for på den måde at give et indblik i det videnskabsteoretiske perspektiv, hvorfra analysen af mit datamateriale tager afsæt.

4. Videnskabsteoretisk udgangspunkt

Grundantagelsen i den symbolske interaktionisme er, at selvet og det sociale konstrueres ud fra den meningstilskrivelse, som sker kontinuerligt gennem interaktionen mellem mennesker (Järvinen 2005: 27). På den måde tager den symbolske interaktionisme et konstruktivistisk afsæt. I forskningsmål indbefatter det blandt andet, at der ikke søges efter immanente betydninger, endegyldige konklusioner eller objektive fund, som kan anskues uden hensyn til den sociale kontekst dataindsamlingen er udført i (Ryen 2005: 226). For analysen af interview materialet i denne opgave betyder det, at man forstår både interviewer og respondent som medproducenter af viden. Endvidere skal resultatet af et interviewet forstås som et fælles bud på "*en række plausible forståelser af verden*" (Järvinen 2005:29). Sagt mere konkret skal interviewet ses om et møde, hvor erfaring bliver fortolket og mening skabt (ibid.:30). I en symbolske interaktionistisk ramme anvendes dokumentanalysen ikke til at validere øvrigt materiale, som det oftest ses i mere objektivistiske analyser (Ibid.: 20). Her skal dokumenter "*således ikke betragtes som neutrale og passive beskrivelser af virkeligheden, men som ting der gør ting ved at kategorisere, legitimere og problematisere*"

(Ibid.?). I denne opgave inddrages dokumentanalysen som et perspektiv på forståelser af seksualitetens betydning for den pædagogiske praksis i specialområdet på linje med de forståelser, der repræsenteres i interviewene med pædagogerne. For den symbolsk interaktionistiske analyse står forståelsen af den processuelle meningsdannelse altså centralt. Dette implicerer også en forståelse af 'selvet' som en rolle, der konstant er til forhandling (Ibid.:32). Det betyder, at man i analysen er opmærksom på, hvordan respondenter (og interviewer) positionerer sig i forhold til- og formidler et foretrukket selv (Ibid.:39). Her er *Accounts* et anvendt værktøj inden for den symbolske interaktionismes analyse til at tilvejebringe forståelser af individers forhandling af "selv" (Ibid:30).

Accounts er legitimerende forklaringer, som gælder for handlinger, som i en eller grad indeholder ambivalens eller konflikt i forhold til individers selvfremsstilling (Järvinen 2010: 30, Scott & Lyman 1968:47). *Accounts* er brugbare i enhver situation hvor sociale aktører skal, stå til ansvar for, forklare eller retfærdiggøre en handling (Järvinen 2005:31).

Interviewsituationen kan forstås som en sådan situation. Det kan den fordi interviewet generelt søger at opnå mulige svar på hvordan man kan forstå et givent fænomen og interviewpersonen vil i den forbindelse blive bedt om at forklare, beskrive eller forklare sine handlinger(Ibid.). Dette gælder også for interviewdelen af nærværende empiri for hvor pædagogerne bliver bedt om at forklare og i nogen grad forsvare tanker bag deres pædagogiske praksis. På den måde bliver de stillet til ansvar for deres pædagogiske praksis, hvorfor jeg i analysen vil kigge på, *accounts* i pædagogernes overvejelser af deres praksis.

5. Præsentation af empiri

Udvælgelse

Selvom et kvalitativt studie ikke danner rammerne for at kunne søge universelle konklusioner og immanente svar, udelukker de nødvendigvis ikke muligheden for at kunne give et fortolkende bud, som kan generaliseres ud over det specifikke felt, man undersøger (Maxwell 2002: 41). For at skabe muligheden for i nogen grad at sige noget mere generelt om specialområdet for voksne med kognitive funktionsnedsættelser i København, og således ikke kun for pædagogerne, som har deltaget i interviews, i udvælgelsen af informanter søgt at sikre repræsentativitet i forhold til udvalget.

Pædagogerne har samme uddannelsesbaggrund og indkomst, hvorfor spørgsmålet om repræsentativitet for denne opgave ikke knytter sig til socioøkonomisk position. Her har jeg i

stedet været interesseret i at snakke med pædagoger, hvis erfaringsmæssige grundlag inden for specialområdet adskilte sig fra hinanden. Mere konkret har jeg som interviewer ønsket diversitet i forhold til *antal års ansættelse i specialområdet, antal års uddannelse, alder og køn*. Derudover har jeg initialt været interesseret at lave interviews med pædagoger, hvis erfaring i forhold til at arbejde med seksualitet i praksis varierede. Ikke desto mindre viste det sig at være vanskeligt, at finde pædagoger, som havde praksis erfaring på området. Pædagogerne i denne opgave har altså ingen eller meget begrænset erfaring med at beskæftige sig med seksualitet i deres praksis. Dette er en analytisk pointe, som jeg vil vende tilbage til. Derudover har jeg sorteret de medarbejdere fra, som ikke er uddannede pædagoger, da jeg har været interesseret i at interviewe ansatte, som jeg ikke havde delt ansættelsesforhold med, for på den måde at skabe en vis distance til respondenterne, hvilket kan være frugtbart for den kvalitative analyse (Ryen 2004: 160). Dette vil jeg berøre i afsnittet om tillid.

Interviewguide

De fire kvalitative interviews er gennemført med afsæt i en semistruktureret interviewguide. Semistrukturerede interviews giver på den ene side mulighed for at sikre grad af ensretning i forhold til interviewenes forløb og sikrer på den måde, at centrale spørgsmål i forhold til undersøgelses mål bliver dækket. På den anden side giver denne form for interviews plads til fleksibilitet, der tillader interviewet at folde sig ud i uforudsete retninger (Ryen 2004:44). På den måde får interviewpersonen mulighed for at åbne op for forståelser og perspektiver, som ikke i forvejen er determineret af interviewguiden (Maxwell 2002: 47). Sidstnævnte forhold er en central del af det, som karakteriserer det kvalitative interview, nemlig et eksplorativt afsæt (Ryen 2004:45). Dette giver adgang til dybdegående og bagvedliggende refleksioner i empirien, hvilket har været frugtbart i forhold til denne opgaves sigte, hvor overvejelser og forståelser i forhold til seksualiteten i den pædagogiske praksis har stået centralt.

Interviewguiden er konkret bygget op således, at pædagogerne i første del bliver bedt om at reflektere over deres pædagogiske praksis generelt. Dette har jeg valgt, dels fordi seksualitet som emne kan forekomme grænseoverskridende og sårbart at tale om, hvorfor jeg fandt det nødvendigt at 'tale os varme'. Dels fordi jeg var interesseret i at 'kridte banen op' for fordelingen af positioner mellem os og eksplicite dem som pædagoger og jeg selv som ikke-pædagog. Sidstnævnte forhold har været vigtigt i forhold til at skabe en magtmæssig

forskydning for ikke at risikere at skabe en idé om, at interviewet havde til formål at vurdere deres praksis, hvilket ikke har været målet for denne opgave.

Præsentation af respondenter

Johanne er 28 år gammel, uddannet pædagog i 2015 og har arbejdet på Kvisten i 4 år. Johanne har arbejdet udelukkende med voksne udviklingshæmmede. Johanne vurderer ikke selv, at hun beskæftiget sig med seksualitet i sin pædagogiske praksis.

Dorthe er 37 år gammel, uddannet pædagog i 2008 og har arbejdet på Kvisten i 8 år. Dorthe har arbejdet udelukkende med voksne udviklingshæmmede. Dorthe vurderer ikke selv, at hun beskæftiget sig med seksualitet i sin pædagogiske praksis.

Kasim er 55 år gammel og blev uddannet pædagog i 1992. Han har været ansat i specialområdet i 25 år. Han har været ansat på Kvisten i 10 år. Kasim vurderer ikke selv, at han beskæftiget sig med seksualitet i sin pædagogiske praksis.

Peter er 30 år gammel og blev uddannet pædagog i 2013. Peter har arbejdet på kvisten i 2 år. Før Peter var ansat på kvisten arbejdede han i en fritidsordning på en specialskole for børn med indlæringsvanskeligheder. Peter vurderer ikke selv, at han beskæftiget sig med seksualitet i sin pædagogiske praksis.

Præsentation af 'Seksualitet på Dagsordenen'

Pjecen: *Seksualitet på dagsordenen - en håndbog om professionel støtte til voksne med funktionsnedsættelse*, blev udarbejdet af Socialstyrelsen i 2012 med henblik på at yde støtte til refleksion omkring seksualiteten plads i den pædagogiske praksis. Håndbogen indeholder dels definitioner af seksualitets forståelse, dels indeholder håndbogen oversigt over lovgivningsmæssige retningslinjer som relaterer sig til arbejdet med seksualitet. I denne opgave har jeg lagt særligt vægt på Socialstyrelsens definitioner af seksualiteten.

Kodning

I kodningen af datamaterialet er jeg gået induktivt til værks. Det vil sige at der i praksis er kodet efter tematiseringer af datamaterialet med henblik på i analysen at knytte disse tematiseringer til teoretiske begreber. Det har jeg gjort fordi en teoritynget ramme for

analysen af datamaterialet kan forringe muligheden for, at lade sig overraske af datamaterialet (Järvinen 2005: 41). I den symbolske interaktionisme ses forforståelsen ikke som et onde (Ibid.: 29). Forforståelsen hverken kan eller skal sættes i parentes for at sikre kvaliteten i en kvalitativ undersøgelse (Järvinen 2005:29, Maxwell 2002:). Det betyder imidlertid ikke at forforståelsen skal skabe (for store) hindringer for at lade os overraske af dataen (Järvinen 2005:29). For at undgå dette løbende reflekteret kritisk over min forforståelses indflydelse på kodningerne.

Jeg har kodet *interviews* og '*seksualitet på dagsordenen*' hver for sig, men der er temaer som går igen i de respektive kodninger. I følgende vil jeg lave en kort introduktion til disse tematiseringer og siden aktualisere disse i forhold til den teoretiske ramme for denne opgaves analyse. Det tre første temaer går igen for både Seksualitet på dagsordenen og interviews med pædagogerne, hvor de sidste to alene knyttes til pædagogerne.

Seksualiteten er universel

I både *Seksualitet på Dagsordenen* og i pædagogernes interviews bliver seksualiteten italesat som universel. Det universelle aspekt af seksualiteten har to betydninger. Dels at seksualiteten er en del af alle mennesker, dels at seksualiteten har universel indflydelse på hvert enkelt menneske. Sidstnævnte betyder, at seksualiteten bliver knyttet til både fysisk og mentalt helbred.

Seksuelt imperativ

I *Seksualiteten på Dagsordenen* lægges vægt på, hvordan pædagogers professionelle praksis bør inkludere arbejdet med borgernes seksualitet og seksualliv. Denne opfattelse gør sig også gældende hos pædagogerne, hvor arbejdet med seksualitet knyttes til idéer om kompetence.

Praksis

Manglende kendskab til- og indsigt i praksis anvisninger, i forhold til hvordan pædagoger skal arbejde med seksualitet i praksis. Denne forståelse repræsenteres hos både pædagogerne og i *Seksualitet på dagsordenen*.

Seksualiteten er farlig

Pædagogerne beskæftiger sig i høj grad med risikoen i arbejdet med seksualitet. Dels er frygten for at overskride borgernes grænser og være med til at begå overgreb. Dels er frygten

for, at borgerne skal begå overgreb, hvis pædagogerne skaber rammerne for, at borgerne etablerer et seksualliv.

Mangel på ressourcer

Pædagogerne udtrykker, at de mangler på viden og ekspertise i forhold til arbejdet med seksualitet. Ligesom de oplever, at der ikke er tid til at arbejde med seksualiteten i deres hverdag.

6. Ethiske overvejelser

Tillid

Jeg har tidligere været ansat som vikar på botilbuddet Kvisten og Respondenterne i denne opgave er alle tidligere kollegaer af mig. Dette har på den ene side skabt nemmere adgang til det feltet og på den anden side vækket nogle etiske og metodiske refleksioner, som jeg i nedenstående vil berøre.

Det har ikke været et mål i processen omkring denne opgave at sætte min kollegiale relation til interviewpersonerne i parentes, jeg har derimod benyttet mig af min position som 'kollega'. Først og fremmest fungerede jeg selv som 'gatekeeper', hvilket gjorde udvælgelsen af respondenter relativ smertefri. Dernæst oplevede jeg, at min position som 'kollega' gav mig mulighed for at stille spørgsmål og få svar, som ikke havde været mulig, hvis ikke jeg kendte 'Kvisten'. Særligt drejer det sig om dele af interviews, hvor pædagogerne og jeg talte om beboerne på Kvisten, andre institutioner og kollegaer, som vi delte kendskab til. Samtidig har jeg været særligt opmærksom på, at et på forhånd stort kendskab til respondenter og et felt kan gøre forskeren blind over for nye perspektiver på og tolkninger af feltet, fordi forforståelsen vil være for forankret (Ryen 2004:160). I forlængelse heraf har jeg bygget interviewguiden op således, at jeg er positioneret som ikke-pædagog - som nævnt i afsnittet om interviewguiden - for at få etableret en vis distance mellem pædagogerne og mig selv. Denne distance forsøgte jeg at fastholde dels i situationen, men også i analysen, for ikke at give mine forforståelse i forhold til pædagogerne u hensigtsmæssigt meget plads.

Informeret samtykke

Visse dele af den kvalitative forskning vil pege på, at fuldstændig gennemsigtighed i forhold til undersøgelsens sigte vil henlede informanter til at 'skjule' visse informationer, som

informanten vil vurdere mindre gode i forhold til undersøgelsesformålet (Ryen 2004:157). For denne opgave vil det konkret betyde, at åbenhed i forhold til undersøgelsen formål kunne henlede informanterne til at svare og tale i retning af, hvad de forventede vil være mere flatterende aspekter af deres overvejelser og pædagogiske praksis i forhold til seksualitet. Dette aspekt er dog en implicit del af analysen i en symbolsk interaktionistisk ramme, hvor man netop tager afsæt i 'accounts' og selvfrestillinger for at forstå - ikke alene *hvad* informanterne siger - men *hvordan* de siger det (Järvinen 2006:39). Det er således forventet, at informanterne, uanset graden af gennemsigtighed, vil forme deres selvfrestilling i forhold til en forestilling om, hvad interviewer leder efter (Ryen 2002: 102). For at sikre informanternes samtykke igennem interviewene, er de derfor på forhånd blevet inddraget i undersøgelsens overordnede formål, dels i forbindelse med invitation til deltagelse, dels igen ved interviewets start.

Anonymitet

I Danmark er specialområdet så lille, at risikoen for, at en læser kan identificere institutioner og borgere, er relativ stor. Mere konkret skal man ikke have arbejdet ret mange år i specialområdet for at kende en stor del af de omtalte døgntilbud, institutioner, pædagoger og borgere. Alt i alt har det derfor været en kompleks proces at sikre confidentialitet ved at sørge for fuldstændig anonymitet i denne opgave. Alle ansatte på døgntilbud for voksne med udviklingshæmning har tavshedspligt. Det betyder konkret, at ansatte uden for arbejdsregi vil anonymisere navne på borgere, botilbud, dagtilbud og så videre. Alligevel benytter informanterne i nærværende empiri sig af praksiseksempler hvor institutioner, borgere, kollegaer og pårørende bliver nævnt ved navns nævnelse. Dette kommer sig af, at både interviewer og informant er ansat på kvisten og kender de omtalte borgere og institutioner, hvorfor det at anonymisere i løbet af interviewet besværliggjorde interaktionen. For at sikre så meget anonymitet som muligt har jeg, udover at anonymisere navne på informanter, borgere, institutioner, kollegaer samt anonymiseret diagnoser, geografiske placeringer, årstal, aldre samt i få tilfælde udeladt dele af empirien, da den forekom for let identificerbart.

7. Teori

Merton og Cohen

Sociologen Robert K. Merton og Kriminologen Albert Cohen beskæftiger sig begge med, hvilke faktorer der kan være bidragende til afvigende adfærd samt, hvilken funktion afvigende adfærd tjener i det sociale (Merton 1949:128, Cohen 1968:6). En undersøgelse af afvigende adfærd er ikke målet for denne opgave. Når jeg alligevel vil benytte mig af Merton og Cohens teorier, er det fordi, at de med hver deres udgangspunkt beskæftiger sig med, hvordan man kan forstå aspirationer inden for forskellige kulturelle kontekst. Det er Mertons begreber om kulturelt definerede succesmål og legitime midler, som danner rammen for den første del af denne opgaves analyse. Her anvendes disse til at anskue seksualiteten som kulturelt mål for specialområdet afsæt i en analyse af, hvilke forståelser af seksualiteten som repræsenteres i Socialstyrelsens henvisninger i *Seksualiteten på Dagsordenen* og i pædagogernes overvejelser. Dernæst anvendes Cohens performative perspektiver til at forstå forhandlingen af seksualitetens betydning i deres praksis med særligt fokus på pædagogernes selv fremstillinger. Nævnte begreber vil der i det følgende redegøres for.

Kulturelle mål og legitimerede midler

Merton to komponenter, som centrale for forståelsen af det sociale. Den første består i kulturelt definerede mål og den anden socialt struktureret mulighedsstrukturer for realisering af et givent kulturelt defineret mål (Merton 1949: 128). Kulturelt definerede mål sætter rammerne for, hvad der anses som aspirationsværdigt på samfundsniveau og internaliseres også i individers idéer om, hvad der er ønskværdigt (Merton 1938: 672). Disse mål refererer Merton også til som *succes-goals* (Merton 1949:125). Mulighedsstrukturer skal forstås som socialt satte rammer for, hvilke midler som anses som legitime i forhold til tilfredsstillelse af kulturelt satte mål (Ibid.: 128). Der er altså på den ene side kulturelt defineret mål og på den anden side institutionaliserede midler. Det er forholdet mellem disse, som i Mertons perspektiv kan skabe *strain* for individer (Ibid.:149). Strain opstår som konsekvens af, at individer ikke har adgang- eller kendskab til legitime midler til opnåelse af et bestemt kulturelt defineret mål (Ibid.:115). Kulturelle mål sætter rammen for, *hvad* man bør aspirere efter inden for en specifik kontekst, hvor legitime midler sætter rammen for, *hvordan* disse aspirationer skal indfries (Ibid. 130). Kulturelle mål og legitime midler kan eksempelvis være

handlingsanvisninger for professionelle inden for et givent fagområde og på den måde være rammesættende for, hvad en fagprofessionel bør stræbe efter og hvorledes de bør gøre det. Merton mener, at kulturelt definerede succesmål og legitime midler vil variere betinget af, hvilken “*culture bearing society or group*” der undersøges (Merton 1938: 676). Det vil sige at forskellige kulturelle mål og legitime midler specificeres alt efter hvilken kulturel kontekst man anskuer. I denne opgave undersøges ‘specialområdet for voksne’ hvilket kunne være et eksempel på en “*culture bearing group*”. Det vil sige, at der vil blive undersøgt, hvilke værdimæssige forståelser af ‘succes’, altså kulturelle mål, som eksisterer i denne “*culture bearing group*” i forhold til seksualitet, samt hvilke institutionaliserede praktikker og mål, som knytter sig til disse mål.

Det er det *strain* et individ oplever, kan endvidere lede til *anomi* (Merton 1949: 149). Anomiske tilstande eksisterer på både samfunds- og individniveau og som konsekvens lede til afvigende adfærd, som kan være bidragende til en samfundsmæssig forandring, hvor kulturelle mål redefineres af kulturelt bestemte mål (Ibid: 116f). Den samfundsmæssige forandring er konsekvens af aktiviteter på individniveau, som Merton kalder for ‘adaption strategies’. Overordnet er skellet mellem dem - de forskellige adaptations strategier - afgørende for hvorvidt individer accepterer eller afviser henholdsvis kulturelt definerede mål og institutionaliserede midler. I denne opgave anvendes Mertons adaptationstrategier ikke i analysen, da der i kodningen af datamaterialet er lagt vægt på fraværet af eller det manglende kendskab til institutionaliseret midler snarere end en egentlig accept eller afvisning af midler.

Performative perspektiver

Med henblik på at nå en dybere forståelse af datamaterialet og svare mere fyldestgørende på problemformuleringen har jeg valgt at benytte mig af Albert Cohens videreudvikling af Mertons teori’. Cohen kritiserer Mertons *strain* teori for at være for individualistisk da den entydigt anskuer individers oplevelse af *strain*, som konsekvens af en strukturs indflydelse på dem.

“The process was conceptualized as though each individual - or better, role incumbent - were in a box by himself” (Cohen 1965: 6)

Her mener Cohen, at individers forståelse af kulturelle mål og institutionaliserede midler, og i forlængelse heraf oplevelse af *strain*, ud over at være konsekvens af ens sociale position,

også vil være præget af, hvordan individet gerne vil fremstå. De mål og midler et individ knytter sig an til kan i Cohens perspektiv, forstås som en del af en selv fremstilling (Ibid.:10). Cohen mener således, at Merton mangler perspektiv på interpersonelle implikationer i oplevelsen af strain (Cohen 1965: 7). Cohen definerer i forlængelse heraf begrebet *symbol-message relationship* (Ibid.:13f) Symbol-message relationship referer til, at der for at individer rent faktisk lykkes med at formidle et foretrukket selv, også må være en vis sammenhæng mellem *det man siger man gør* og *det man rent faktisk gør* (Ibid.: 13). En uoverensstemmelse i symbol-message relationship vil skabe strain (Ibid.: 13,14). På den måde introducerer Cohen et interaktionistisk perspektiv, hvor selv fremstilling eller rollespil bliver taget i betragtning og hvor det performative aspekt implicerer et autenticitets krav i forhold til individers selv fremstilling (Ibid.: 7,13).

Cohens rollespils perspektiv knytter sig an til den symbolske interaktionisme, hvor netop forhandlinger af 'selv' og roller står centralt. Den interaktionistiske ramme implicerer, at tolkningen af selv fremstillingen skal forstås situeret og tage hensyn til både interviewer og respondent som medproducent af den forhandling, der foregår i interaktionen under interviewet (Järvinen 2005:31). Cohen vil i denne opgave benyttes til at forstå, hvordan pædagogerne forhandler et kulturelt mål om seksualitet, som del af en selv fremstilling i forhold til en rolle som pædagog. Det er vigtigt at understrege, at selv fremstilling ikke skal forstås som en art afvægning fra individers 'virkelige' selv, ligesom det ikke indbefatter en idé om et "skjult" selv, som ville komme til syne, hvis man "opgav" fremstillingen (Cohen 1965: 12).

8. Analyse

8.1 Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i Socialstyrelsens retningslinjer på området

Det er Mertons begreber om kulturelt definerede succesmål og legitime midler, som danner rammen for de to første dele af denne analyse. Her anvendes Mertons begreber til at anskue seksualiteten som kulturelt mål for specialområdet som "culture bearing group". Først i en analyse af, hvilke forståelser af seksualiteten der repræsenteres i Seksualiteten på Dagsordenen og dernæst med i en analyse af, hvilke forståelser af seksualiteten der repræsenteres pædagogernes overvejelser om denne.

Seksualiteten er universel

“Seksualitet er en integreret del af ethvert menneske. Alle mennesker, unge som gamle, med eller uden en funktionsnedsættelse, har grundlæggende brug for kontakt, varme og intimitet”

Sådan indledes ‘Seksualiteten på dagsordenen - en vejledning til arbejdet med seksualitet for pædagoger der arbejder med voksne udviklingshæmmede’. Her bliver seksualiteten som udgangspunkt tildelt en universel karakter, som er en del af ‘ethvert’ menneske. Den universelle betydning af ‘ethvert menneske’ bliver yderligere defineret ved, at seksualiteten gøres relevant for alle aldersgrupper og funktionsniveauer. Seksualiteten og det at være menneske sættes altså i forbindelse med hinanden. For at understrege det universelle aspekt i definitionen af seksualitet, bakkes den også op med referencer til en forbindelse mellem seksualitet og sundhed.

“Seksualitet har indflydelse på vore tanker, følelser, handlinger og samvær og derved på vor mentale og fysiske helse.”

Det universelle aspekt af seksualiteten implicerer altså både en idé om, at alle mennesker er seksuelle, men også en idé om, at seksualiteten har universel indflydelse på det enkelte individ og således påvirker både ‘vores’ mentale og fysiske helbredsmæssige tilstand. Ud over forståelsen af seksualiteten som en “naturlig del af livet”, der har universel indflydelse på “mennesket”, bidrager socialstyrelsen også med en forståelse af, hvordan seksualiteten kommer til udtryk hos “mennesket”.

“Det er, hvad der driver os til at søge efter kærlighed, varme og intimitet. Det udtrykkes i den måde, vi føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved.”

Oplevelsen af seksualiteten som allestedsnærværende repræsenteres også i denne forståelse, hvilket dels udtrykkes i “os” som refererer til alle mennesker og dels i den mangfoldighed af udtryk seksualiteten har i denne definition.

Ifølge Merton, er styrken af et kulturelt mål blandt andet bestemt af graden af integration målet opnår i en bestemt social kontekst (Merton 1949:126). Graden af integration af et kulturelt bestemt mål vurderes blandt andet i, hvor universelle disse forstås (ibid.:146). Mere konkret kan man forstå det sådan, at jo mindre modstand et kulturelt mål om eksempelvis et

aktivt seksualliv møder, jo bedre integreret er det. Forståelsen af seksualiteten som universel præsenteres som et ikke-spørgsmål i Socialstyrelsen 'seksualiteten på dagsordenen'. Det gør det på den måde, at der ikke reflekteres over, hvorvidt denne holdning til seksualiteten kan generaliseres over hele menneskeligheden. Tværtimod bliver denne taget for givet. Hvis man forstår seksualiteten som kulturelt bestemt succesmål for den pædagogiske praksis, kan man forstå idéen om seksualitetens universelle værdi - som indikator på dette mål - som stærkt integreret.

Seksuelt imperativ

Merton mener, at kulturelle mål vil være handlingsanvisende på den måde, at disse vil danne rammerne for, *hvilke* mål individer skal sigte efter (Merton 1949:149). I *Seksualitet på Dagsordenen* repræsenteres målet om seksualitet også som en handlingsanvisning.

"...Og da helse er en fundamental menneskeret, så må også seksuel helse være en basal menneskeret" (Seksualiteten på Dagsordenen)

Når seksualiteten knyttes til fysisk velbefindende, kan det forstås som en måde at eksplicitere det nødvendige i inddragelsen af seksualiteten i arbejdet med voksne handicappede. Ligesom orienteringen i retning af menneskerettigheder understreges seksualiteten i den pædagogiske praksis, som et krav snarere end en prioritering eller et valg. Seksualiteten fremstilles således som værende på linje med generelle basale behov, som er beskyttet under menneskerettighederne, hvilket også kommer til udtryk i den imperative fokus på seksualiteten som mål i den pædagogiske praksis i Socialstyrelsens håndbog.

*"Det har stor betydning, at fagpersoner forholder sig professionelt til andres seksualitet. Spørgsmål eller signaler om seksualitet **bør** ikke ignoreres eller afvises." (Seksualiteten på Dagsordenen)*

Professionalitet i arbejdet med udviklingshæmmede bliver her sat i relation til det at forholde sig til seksualitet. Det imperative aspekt ligger i, hvordan udtrykt seksualitet fra borgeres 'bør' imødekommes. Man kunne forstå det således, det at 'ignorere eller 'afvise' sådanne 'signaler' vil stå i kontrast til det at 'forholde sig professionelt'.

*“Når mennesker på grund af funktionsnedsættelse er afhængige af rådgivning og støtte for at kunne udvikle sig og have et seksualliv, **skal** både ledelse og medarbejdere prioritere arbejdet med borgerens seksualitet” (Seksualiteten på Dagsordenen)*

Her sættes muligheden for at udvikle sig seksuelt og “have et seksualliv” i forbindelse med medarbejdernes prioritering af seksualiteten. På den måde forstår man et potentielt fravær af seksualliv, hvis ikke ledelse og medarbejdere engagerer sig i borgernes seksualitet.

De imperative henvisninger er ikke som sådan praksisorienteret, mere end de er værdiorienteret, på den måde at de ikke angiver, *hvad* eller *hvordan* pædagoger “bør” gøre i deres praksis for at “prioritere arbejdet med borgernes seksualitet”, men i højere grad *hvorfor* man skal “prioritere arbejdet med borgernes seksualitet”. Man kan således i Mertons forståelse af kulturelle mål, som kulturelt fastsatte aspirationer i forhold til en bestemt social kontekst, forstå det sådan, at der lægges vægt på fokus på seksualiteten i den pædagogiske praksis som succes-mål inden for specialområdet, men i mindre grad på hvilke midler der anses som legitime i forhold til opnåelse af dette mål (Merton 1949:128)

Hvordan skal praksis se ud?

Der findes, som socialstyrelsen selv formulerer det, ikke “*konkrete anvisninger*” til, “*hvordan rådgivning og støtte til seksualitet kan gives*”, men der henvises til, at arbejdet som bør finde sted skal “*følge principper om rådgivning og støtte, som inden for lovens rammer skal løses professionelt, etisk forsvarligt og med respekt for borgerens integritet og ret til selvbestemmelse*”. I forlængelse heraf uddybes det ikke yderligere, hvordan man konkret forstår “etisk forsvarligt”, “integritet”, eller “selvbestemmelse” i forhold til seksualitet. Når Socialstyrelsen refererer til “lovgivningens rammer”, refererer de til den generelle lovgivning, men særligt serviceloven. Samtidig skriver Socialstyrelsen, at “*Serviceloven indeholder ikke ydelser specifikt målrettet støtte til seksualitet, ligesom den ikke angiver, hvordan rådgivning og støtte til seksualitet skal gives*”. Der er således fortsat et tungere fokus på, *hvad* pædagogerne skal arbejde med end på, *hvordan* de skal gøre det. Det de skal arbejde med er seksualiteten, og det kan med afsæt i Merton forstås som et kulturelt mål, men hvordan de skal gøre det, det vil sige, hvilke midler som skal anvendes til indfrielse af det mål, er ikke repræsenterede. Således er konkrete praksis anvisninger på området er fraværende.

Overordnet bliver værdien af seksualiteten aktualiseret universelt, hvor det at have et seksualliv knyttes til idéer om mental og fysisk helbred. Et aktivt seksualliv forstås altså som bidragende til et 'godt' og 'sundt' liv. På den måde forstås seksuallivet som et mål for succes for alle mennesker "med eller uden en funktionsnedsættelse" og således et implicit mål for pædagogerne, som arbejder i specialområdet. De mennesker pædagogerne arbejder med, udtrykker Socialstyrelsen "*på grund af funktionsnedsættelse er afhængige af rådgivning og støtte for at kunne udvikle sig og have et seksualliv*", hvorfor pædagogerne ifølge socialstyrelsen "bør" aspirere efter at yde støtte og vejledning for borgerne i specialområdet. Hvad der betragtes som aspirations værdigt inden for en bestemt kulturel kontekst defineres ifølge Merton af kulturelle mål (Merton 1949:128). Fokus på seksualiteten for den pædagogiske kan på den måde forstås som et kulturelt bestemt succesmål for pædagoger, som arbejder med voksne i specialområdet. Samtidig er praksis anvisninger til, hvordan pædagogerne "bør" arbejde med seksualiteten fraværende, ligesom henvisninger til lovgivning ikke specifik involverer lovgivning, der beskæftiger sig med seksualitet eller seksualliv.

Merton mener, at strain er knyttet til en diskontinuitet mellem kulturelle mål og institutionelle midler (Ibid.:115). Mere konkret mener han, at et entydigt- eller dominerende fokus og påpegelse af kulturelle mål kan skabe strain på individniveau (Ibid.:125). I 'Seksualiteten på Dagsordenen' eksisterer der en diskontinuitet mellem målet om seksualitet, som succesmål for den pædagogiske praksis på den ene side og fraværet af praksis anvisninger på den anden side. Derfor kan man med afsæt i Mertons forståelse af strain forstå det sådan, at diskontinuiteten beskrevet ovenfor vil skabe strain på individniveau.

8.2. Hvilke forståelser af seksualiteten repræsenteres i pædagogernes overvejelser om denne

I nedenstående vil der dels blive kigget på pædagogernes forståelser af seksualiteten med afsæt i dels Mertons forståelse af kulturelt satte succes-mål og dels med afsæt i Cohens forståelse af kulturelle mål som en del af en selvfremsættelse.

Nærmest meningen med livet

I følgende citat forklarer Peter hvordan seksualiteten fylder i hans arbejdsliv.

“Det er jo en af vores allermest dyriske sider, så jeg vil jo sige det er jo rimeligt.. jeg vil sige direkte dumt hvis man ikke anerkender at borgerne selvfølgelig har en eller anden form for seksualitet og de har alle sammen en eller anden måde at få et vist afløb for den, for ellers kan man ikke være i sig selv som menneske, det er noget som ligger utroligt dybt den der seksuelle drift” (Peter)

Peter positionerer sig skarpt i kontrast til en “direkte dum” forestilling om, at borgerne i modsætning til “mennesket” ikke skulle have nogen “seksuel drift”. Peter giver udtryk for, at “den der seksuelle drift” er almenmenneskelig på den måde, at den er en del af “os”; ligesom han forstår fraværet af et seksuel praksis vil gøre, at man ikke kan “være i sig selv som menneske”. Peter knytter seksualiteten til “os” og tillægger den således universel karakter, hvilket Merton forstår som udtryk for et stærkt integreret kulturelt mål (Merton 1949:146). Når Peter knytter sin forståelse af seksualiteten, som relevant for borgerne, til noget “dyrisk”; som ligger “dybt” i “os”, kan man forstå det sådan, at han vil understrege, hvordan han forstår eksistensen af seksualiteten som et ikke-spørgsmål, noget selvfølgelig og universelt.

“At man vil holde nogen fra det som er en af de mest drivende måske den allermest drivende kraft for mennesker jeg vil vove at påstå, at det er nærmest meningen med livet: at forplante sig og føre sine gener videre, altså den lyst: sexlysten.”(Peter)

Ikke alene udtrykker Peter en forståelse af seksualiteten som en selvfølgelig del af det at være menneske, men seksualiteten som “meningen med livet”. Han positionerer sig i kontrast til en holdning eller praksis, som holder borgerne fra at praktisere “sexlysten”, som for Peter er tæt knytte til en idé om reproduktion. Når Peter både forstår seksualiteten som “nærmest” synonym med “meningen med livet” og positionerer sig i kontrast til det at “holde nogen fra” at “forplante” sig, må man nødvendigvis forstå det sådan, at Peter mener, at det at beskæftige sig med og undgå “at holde nogen fra” seksualiteten, er en vigtig del af hans praksis. På den måde kan man med afsæt i Mertons forståelse af kulturelt satte success-mål argumentere for, at Peter bakker op om seksualiteten som succes mål for den pædagogiske praksis. Det kan man på den måde, at kulturelle mål definerer, hvad som er aspirations værdigt, hvilket seksualiteten i Peters forståelse af denne er (Ibid.:125). I Mertons perspektiv ville man forstå det således, at Peter formidler et kulturelt mål, som eksisterer inden for rammerne af specialområdet. I følgende reflekterer Dorthe over seksualitetens betydning for livet og arbejdet på kvisten.

“Det er så vigtig en del af alle menneskers liv.. det er seksualiteten, det behovet for kontakt, nærvær, intimitet øhm... på et bosted som det her hvor vi varetager borgerens hele liv, der synes jeg seksualiteten skal være på dagsordenen..”(Dorthe)

Man kan forstå det sådan, at Dothe ikke som Peter mener, at et seksualliv som centralt for “meningen med livet”. Seksualiteten bliver snarere forstået som én af komponenterne, som er vigtig for varetagelse af “borgerens hele liv” og dermed den pædagogiske praksis. Når Dorthe formidler, at seksualiteten *skal* være på dagsordenen, kan man kan forstå det sådan, at hun ligesom indikerer en imperativ forståelse af seksualiteten. Dortes beskrivelse af seksualitetens rolle i borgerens liv, kan her forstås henhold til Mertons forståelse om kulturelle mål, som fastsatte retningsanvisninger som internaliseret i individets forståelser af hvad de bør aspirere efter (Ibid.:126)

Den værdi seksualiteten bliver tillagt for pædagoger varierer, ligesom der er nuanceforskelle i pædagogernes definition af seksualiteten. Samtidig formidler pædagogerne en forståelse af seksualiteten som knyttet til “sundhed”, “mening med livet” og “varetagelsen af det hele menneske” og repræsenterer på hver deres måde en relativ homogen forståelse af seksualiteten som en central aspiration for den pædagogiske praksis. Med afsæt i Merton giver sammenhængen i forståelserne af seksualiteten repræsenteret i henholdsvis pædagogernes overvejelser og *Seksualitet på Dagsordenen* (Socialstyrelsens retningslinjer på området) god mening, da de kan forstås som udtryk for et *kulturelt mål* inden for samme *culture bearing group*.

Dette giver sammenhængen i forståelserne af seksualiteten repræsenteret i henholdsvis pædagogernes overvejelser og *Seksualitet på Dagsordenen* (Socialstyrelsens retningslinjer på området) også mening, på den måde at de udtrykker et kulturelt mål inden for samme *culture bearing group*.

I Cohens perspektiv ville kulturelle mål inden for en specifik kontekst ikke være uvæsentligt for forståelsen af hvad individer aspirerer efter, og beskriver - ligesom Merton - kulturelle mål som værende typisk fælles aspirationer indenfor en specifik kulturel kontekst (Cohen 1965:9). Cohen mener dog i højere grad end Merton, at individer har en agens - det vil sige, at de i højere grad selv er med til at styrke og tilvælge kulturelle mål, ligesom han forstå

individens agens i forhold til mål som en del af en selvfremsstilling (Ibid.:6, 12). Derfor må man fra et Cohens perspektiv forstå pædagogernes stærke værdisætning af seksualitetens betydning for mennesket og deres praksis som et udtryk for - og del af - deres selvfremsstilling i en rolle, i lige så høj grad som udtryk for et fastsat kulturelt mål inden for rammerne af specialområdet.

8.3 Hvordan forhandles seksualitet i overvejelser om den pædagogiske praksis

En central del af en succesfuld selvfremsstilling består i at virke autentisk og ikke tabe ansigt (Cohen 1965: 12). Autenticiteten trues blandt andet, hvis der er diskrepans mellem det forventede og det praktiserede (Ibid.:12). Mere konkret vil autenticiteten i pædagogernes selvfremsstilling (pædagog der værdisætter seksualiteten) trues, hvis ikke de handler i overensstemmelse med det mål selvfremsstillingen implicerer. Det følgende afsnit har til formål at afdække diskrepanser i selvfremsstillingen hos pædagogerne og dernæst knytte disse det symbolske interaktionistiske begreb *accounts*, med det formål at undersøge, hvordan de interviewede pædagogerne forhandler (fraværet af) seksualiteten i deres praksis. I nedenstående reflekterer Johanne over hendes ambitioner på pædagogseminariet og hendes erfaringer som praktiserende pædagog.

“Vi har bare mangel på mennesker man kan trække på altså det er ikke ligesom læger, altså vi har alle sammen en læge vi kan gå til og mulighed for at opsøge psykologer, vi har alle sammen mulighed for at opsøge en eller anden fagperson der kan hjælpe os med nogle problematikker, men jeg er så inkompetent det er helt vildt og da jeg læste til pædagog der havde jeg jo stor interesse for emnet og tænkte “ej når jeg skal ud og arbejde i felten så skal vi eddermame have seksualitet på dagsordenen ”men det er bare arrrg!” (Johanne)

Johanne positionerer sig som en pædagog, som forstår seksualiteten som en central del af det at være ‘kompetent’. Det, at hun knytter kompetence til arbejdet med seksualitet, godt overens med Mertons idé om kulturelle mål som definerende for ‘succes’ (Merton 1938: 676). Johanne mener ikke, at hun formår at indfri det kulturelt satte succes-mål *seksualiteten* som en del af den pædagogiske praksis og føler sig derfor “så inkompetent”. Johanne ekspliciterer, når hun siger “*arrrg!*”, hvordan denne diskrepans skaber frustration hos hende. I henhold til Mertons teori om *strain*, kan frustrationen Johanne oplever, forstås som reaktion på et strain. *Strainet* vil her være udtryk for, at der inden for specialområdet, altså den

“culture bearing group” Johanne indgår i, at værdien i at beskæftige sig med borgernes seksualitet, er vægtet langt højere, end hvilke midler pædagoger skal tage i brug for at indfri dette mål. Mere konkret kan det, når Johanne efterspørger “*en eller anden fagperson*”, forstås sådan, at Johanne ikke mener, at hun har kendskab til legitime midler, som kan indfri målet om seksualiteten som del af den pædagogiske praksis. *Strainet* opstår altså, som konsekvens af, at pædagogerne ikke kendskab til legitime midler til opnåelse af et bestemt kulturelt defineret mål. I dette tilfælde, kulturelt definerede mål om arbejdet med seksualitet som aspirationsværdigt inden for rammerne af specialområdet (Merton 1949:115).

Anskues *strainet* fra et Cohensk perspektiv, ville *strainet* i højere grad handle om en diskrepans i *the symbol-message relationship* (Cohen 1968:14). Her ville man forstå det således, at Johanne knytter sig an til et mål om seksualiteten, som en del af en selv fremstilling i rollen “pædagog der værdisætter seksualiteten højt”. Og da Johanne ikke beskæftiger sig med seksualiteten i praksis, opstår der et autenticitets problem i forhold til Johannes formidling af hende selv. Når Johanne udtrykker frustrationen kan dette forstås som en måde (for hende som informant) at forklare interviewpersonen, at hun virkelig mener, at seksualiteten er et vigtigt mål, og at fraværet af fokus på seksualiteten i hendes praksis er en konsekvens af, at hun ikke mener seksualiteten er vigtig for denne. Hun forsvarer på den måde sin rolle som “pædagog der værdisætter seksualiteten højt”. Derudover kan det, at Johanne efterspørger “*en eller anden fagperson*” også forstås som en måde at forsvare hendes selv fremstilling ved at henvise til, at manglen på praksis ikke er hendes skyld, men skyldes fraværet af fagekspertise.

Det at pædagogerne ‘forsvarer’ at de ikke praktiserer målet om seksualiteten i arbejdet med borgerne, fylder en væsentlig del af interviewene. De mange forsvar kan i den Cohenske optik forstås som en reaktion på *strain*, som var forårsaget af en generel diskrepans i *the symbol-message relationship* i pædagogernes selv fremstilling under interviewene (Cohen 1968:14). Mere konkret opstår der et autenticitetsproblem i diskrepansen mellem, at pædagogerne på den ene side enstemmigt knytter sig til en mål om seksualiteten som en vigtig del af den pædagogiske praksis og samtidig afstår fra at beskæftige sig med borgernes seksualitet i deres praksis.

For denne opgave har det vist sig at være et godt værktøj til at undersøge pædagogernes ‘forsvarede’ manglen på seksualitet i deres praksis, som en *account*, der havde til formål, at

værne om rollen “pædagog der værdisætter seksualiteten højt” i interviewsituationen og på den måde løse autencitet problemet i deres selvfremstilling.

Her er det vigtigt at gentage, selvfremstillinger ikke skal forstås som en art ‘falsk’ repræsentation af et ‘virkeligt selv’. Mere konkret betyder det, at pædagogerne påtager sig en rolle, ikke at der under denne rolle ligger en ‘sandhed’ om, hvilken pædagog de er. Det samme gælder for *accounts*, som i højere grad end ‘dårlige undskyldninger’ skal forstås som en måde hvorpå pædagogerne (og jeg selv) prøver at skabe sammenhæng i interaktionen. Der vil i det følgende afsnit “blive kigget nærmere på” *accounts*, og deres funktion som er at lappe huller i individers selvfremstillinger.

Accounts

Overordnet er det *fraværet* af seksualiteten i pædagogernes praksis, der fylder i deres overvejelser. I ovenstående har jeg med afsæt i Cohens forståelse af individers aspirationer som udtryk for et foretrukket selv kigget på, hvordan pædagogerne positionerer sig i en rolle som ‘pædagoger, der bakker op om seksualiteten for den pædagogiske praksis’. Cohens forståelse af aspirationer som udtryk for en bestemt rolle implicerer et “autencitetskrav” (Cohen 1949:9,10). Det gør det på den måde, at der for at være sammenhæng i det Cohen kalder the symbol-message relationship må være en sammenhæng mellem det man det man *aspirerer efter* og det man så *gør* i praksis (Ibid.:9). Pædagogernes selvfremstillinger har i denne undersøgelse været udfordret i forhold til autencitet. Det følgende afsnit undersøger hvorledes pædagogerne bruger *accounts* i interviewsituationerne. Dette gøres med afsæt i ideen om et autencitetsproblem i pædagogernes selvfremstilling som konsekvens af et misforhold i the symbol-message relationship. I følgende reflekterer Kasim over, hvad han mener en pædagogs ansvar i forhold til borgernes seksualitet.

Kasim: Det er vigtigt at arbejde med sex den simple grund, at det kan de ikke selv, så ja selvfølgelig skal vi også guide dem der, fordi de forstå jo ikke selv eller ved ikke selv hvordan de skal komme af med de her ting, så vi skal jo også hjælpe dem til det”

Anna: Hvis du nu skulle snakke om det i relation til den borgergruppe som du arbejder med lige nu, er det så noget du gør?

Kasim: “Nej... Øh... for hvad ville der ske hvis man for eksempel gav Thomas mulighed for alvor at få den lyst stillet (...) Så hvis man ligesom introducerede ham for en prostitueret, jamen ville han så: “holdkæft det var lækkert det her”, men så ligesom se endnu mere(!) når

han ser en kvinde (knipser og laver "håndpistol") "jeg ved hvad du kan!" og så lave et overgreb?"

Accounts gælder for personer som i en eller anden grad bliver stillet til ansvar for eller skal forklare deres handlinger (Scott & Lyman 1968: 52). I ovenstående er det netop det som sker. Her fremstiller Kasim en rolle som 'pædagog det beskæftiger sig med seksualitet' ved at formidle, at han mener "*det vigtigt at arbejde med sex*", hvilket kan forstås som en aspiration og dermed en del af en selv fremstilling i relation til Cohens ide om aspirationer som udtryk for en sådan. Samtidig bliver Kasim stillet til ansvar for denne, når han bliver bedt om at sætte dette i relation til hans borgergruppe. Dette spørgsmål er katalysator for et modsætningsforhold i symbol-message relationship. I forlængelse heraf udtrykker Kasim bekymring for, at borgerne "lave et overgreb", hvis Kasim "introducerede en prostitueret" for at forklare, hvorfor 'det vigtige arbejde med sex', ikke lader sig gøre i praksis. Denne forklaring kan forstås som en *account*, hvor han retfærdiggør manglen på praksis ved at vise mig (intervieweren), at han i virkeligheden beskytter andre mennesker fra at blive udsat for et overgreb, ved ikke at give "ham mulighed for alvor at få den lyst stillet". Kasim udtrykker således, at fraværet af seksualitet i hans praksis ikke skyldes, at han ikke mener, at "*vigtigt at arbejde med sex*" er en aspiration, men snarere skyldes, at det at beskytter andre mennesker (og borgeren) fra overgreb er vigtigere. På den måde værner Kasim om rollen som 'pædagog det beskæftiger sig med seksualitet', ved at benytte sig af et *account* om beskyttelse.

Peter giver ligesom Kasim i løbet af interviewet udtryk for, at han mener, at seksualiteten er vigtig for den pædagogiske praksis, "fordi de jo er mennesker". I nedenstående citat reflekterer Peter over, hvordan han kunne arbejde med seksualiteten i praksis.

"Ville jeg nogensinde hjælpe en 2-årig til at få en orgasme - aldrig! Altså aldrig! Det ville jo være så grænseoverskridende også for mig selv, så hvorfor skulle jeg gøre det hos borgeren" (Peter)

Peter giver altså udtryk for, at han i praksis "*aldrig!*" ville hjælpe borgeren. På den måde opstår der ligesom i ovenstående en diskrepans i symbol-message relationship i Peter selvfortælling. Peter forsvarer over for mig diskrepansen ved at associere det at hjælpe en 2-årig med at få en orgasme, til at hjælpe en borger med at få en orgasme. På den måde formidler han en forståelse af det moralsk forkerte i at indgå seksuelle relationer til børn og

benytter denne forståelse til at forklare at, han ved ikke at hjælpe borgeren beskytte borgernes og hans egne grænser. Peter legitimerer altså fraværet af seksualitet i hans praksis, ved at forklare, at han beskytter borgerne og ham selv fra en så grænseoverskridende oplevelse. For både Kasim og Peter accounts er det altså risikoen ved seksualiteten, der retfærdiggør, at de ikke praktiserer deres aspirationer om arbejdet med seksualitet. For Dorte og Johanne var det i høj grad ressourcer, der blev anvendt som accounts.

“...i det store hele, så tror jeg hvis man havde tid og ressourcer, så tror jeg, hvis vi havde 100 år til at blive enige om, hvordan og hvad er mest meningsfuldt, og så ville vi kunne arbejde med det. Tid, ressourcer: tilbage til det - det er det det drejer sig om”. (Johanne)

Johanne giver udtryk for at “det hele”, mere konkret manglen af seksualiteten i hendes praksis drejer sig om mangel på tid. På den måde forsvarer hun selvfremsættelsen i aspiration mod at vægte arbejdet med borgernes seksualitet ved at eksternalisere problemet fra hende selv til et tidsmæssig begrænsning. Med andre ord udtrykker Johanne, at fraværet ikke skyldes manglende opbakning til arbejdet med seksualiteten, men snarere manglende tid. Johanne understreger alvoren i manglen på tid ved at benytte sig af en tidsramme på “100 år”.

“Mh.. okay hvordan sørger man for at mundhygiejnen hos en borger er i orden? Det gør man på den og den måde. Her har vi klare anvisninger fra en tandlæge. Eller hvordan sikrer vi os at en borger ikke udvikler diabetes, jamen det gør vi på den og den måde, for det har en læge fortalt os og hvordan sikrer vi os så at en borger får udlevet sin seksualitet eller altså ikke bliver begrænset i den del af livet øh altså “i have no clue” jeg ved det ikke, hvad gør jeg?? (Dorte)

Her udtrykker Dorte, at hun er begrænset i at sikre, at borgerne får “udlevet” deres seksualitet, fordi hun har “no clue”. Samtidig refererer hun til faggrupper, der beskæftiger sig med andre områder end seksualiteten. Områder som Dorte, ligesom i arbejdet med seksualiteten, har “no clue” om, men som hun bruger til at få “klare henvisninger” til løsning af problemer, som knytter sig til eksempelvis diabetes. Dette kan forstås som om, Dorte efterspørger fagpersoner på linje med læger og tandlæger, men som i stedet for eksempelvis diabetes og mundhygiejne beskæftigede sig med seksualiteten. På den måde understreger Dorte sin opbakning til, at borgeren får “udlevet sin seksualitet eller altså ikke bliver

begrænset i den del af livet”, men legitimerer samtidig over for mig, at hun ikke selv kan være med til at hjælpe borgerne med at få udlevet deres seksualitet, fordi hun har “no clue”. På den måde forsvarer hun sin rolle som ‘pædagog som værdsætter arbejdet med seksualiteten’ ved at sige, hun ikke med den viden hun har, har mulighed for at praktiserer den aspiration.

9. Afsluttende refleksion og perspektivering

Når pædagogerne benytter sig af accounts, kan det altså være en måde at overbevise interviewer om, at de virkelig mener, at seksualiteten er vigtig for den pædagogiske praksis, selvom de ikke selv beskæftiger sig med den i praksis. På den måde forsvarer pædagogerne deres selvfremstilling som i Cohen’s perspektiv udtrykkes i deres aspirationer om seksualiteten som mål for den pædagogiske praksis. Dermed fungerer de *accounts* som pædagogerne tager i brug, som afværgende for det *strain* som er forårsaget af et modsætningsforhold i *symbol-message relationen*, i hvad pædagogerne aspirerer efter og praktiserer. Det at pædagogerne knytter sig til en forståelse af seksualiteten som aspirationsværdig i deres praksis ville i Mortons perspektiv ikke forstås som en del af en selvfremstilling, men i højere grad et udtryk for, at seksualiteten som aspirationsværdig er et stærkt integreret kulturelt mål inden for specialområdet som *culture bearing group*. At seksualiteten kan forstås som kulturelt definerede succes-mål inden for den pædagogiske praksis, bakkes op af den store sammenhæng der har været forståelsen af seksualitetens betydning, som har været repræsenteret i både pædagogernes overvejelser og *Seksualitet på Dagsordenen*. Dette giver det mulighed for at anskue fraværet af seksualiteten i deres praksis som konsekvens af, at der ikke findes legitime midler i form af praksis henvisninger og lovgivning på området. I det lys er diskrepansen mellem på den ene side at knytte seksualiteten til så stærke værdier som “meningen med livet” og på den anden side fraværet af seksualitet i deres praksis bliver på den måde nemmere forståelig. Men hvordan forklarer man at det stærkt integreret mål om seksualiteten som del af den pædagogiske praksis ikke akkompagneres med legitime midler? Måske kan svaret på dette findes i de accounts, jeg har tolket ud fra interviewene med pædagogerne. Mere konkret at fraværet af legitime midler, måske skyldes arbejdet med seksualiteten i praksis implicerer risiko for overgreb og kræver flere ressourcer end der er tilgængelig for i specialområdet som det ser ud nu. Dette perspektiv kunne give afsæt til en mere dybdegående undersøgelse af seksualitetens fravær i den pædagogiske praksis i specialområdet for voksne.

10. Konklusion

Det har været formålet for ovenstående opgave at undersøge hvordan seksualiteten forstås inden for specialområdet, samt hvilke rolle denne forståelse spiller i pædagogers forhandling af deres praksis på et døgntilbud for voksne med kognitive funktionsnedsættelser. Den overordnede forståelse af seksualiteten inden for specialområdet, som i nærværende opgave har været repræsenteret i interviews med fire ansatte pædagoger på bostedet Kvisten og Socialstyrelsens *Seksualiteten på dagsordenen*, består i, at seksualiteten ses som et gode og en væsentlig del af det, som gør alle mennesker sunde - både mentalt og fysisk. Seksualiteten ses i forlængelse heraf som et vigtigt fokus for arbejdet med voksne udviklingshæmmede. Samtidig er der en diskrepans mellem den værdi seksualiteten bliver tillagt i, og hvordan denne værdi afspejles i praksis. Det værende sig dels i forhold til et fravær af praksis anvisninger i *Seksualitet på Dagsordenen*, og dels i forhold til, at pædagogerne ikke mener, de beskæftiger sig med seksualitet i deres arbejde med borgerne på Kvisten. Her er seksualiteten med afsæt i Mertons begreber blevet anskuet som et *kulturelt mål* inden for specialområdet for voksne og fraværet af praksis anvisninger som fravær af *legitime midler* til opnåelse af dette mål. Fraværet af legitime midler er endvidere med afsæt i Cohens begreb om *the symbol-message relationship* blevet behandlet som en konflikt i pædagogernes selvfremsstilling i forbindelse med deres opbakning om seksualiteten som et mål for deres praksis. Konflikten i pædagogernes selvfremsstilling er blevet belyst i diskrepansen mellem pædagogernes aspiration om at beskæftige sig med seksualiteten på den ene side og deres oplevelse af ikke at beskæftige sig med seksualiteten på den anden side. Med begrebet *accounts* har jeg vist hvordan pædagogerne gennem legitimerende forklaringer forsvaret deres selvfremsstilling som pædagoger, der bakker op om seksualiteten som mål for den pædagogiske praksis. Der er særligt to accounts som står centralt i pædagogernes overvejelser, når de forsvaret fraværet af seksualiteten i deres arbejde på Kvisten. Den ene account består i, at pædagogerne beskriver arbejdet med borgernes seksualitet som *risikofyldt*. Det værende sig dels en risiko for, at borgerne vil begå seksuelle overgreb mod andre, hvis pædagogerne giver dem mulighed for at have et aktivt seksualliv. Dels en risiko for at, borgerne vil opleve det som et overgreb, hvis pædagogerne engagerer sig i deres seksualitet. Den anden account består i, at pædagogerne ikke mener, at de har tid eller viden nok til at prioritere arbejdet med borgernes seksualitet.

På den måde spiller forståelsen af seksualiteten som aspirationsværdig i arbejdet med borgerne i specialområdet, en rolle i pædagogernes forhandlinger af deres praksis på Kvisten på to måder. Dels spiller den en rolle på den måde, at det er en forståelse pædagogerne knytter sig an til og bakker op om i deres forhandlinger om praksis. Og dels spiller den en rolle fordi pædagogerne ikke praktiserer denne aspiration. Dette fravær af fokus på seksualiteten forhandler pædagogerne gennem legitimerende forklaringer i deres overvejelser om deres praksis.

Det er altså forståelsen af seksualiteten som en central del af det, som gør os til mennesker og dermed også et mål som pædagoger forventes og forventer at aspirere efter i deres arbejde på Botilbud. Denne forståelse forhandles særligt med afsæt i fraværet af fokus på seksualiteten i pædagogernes overvejelser omkring deres praksis.

11. Reference

Ryen, Anne 2004: *Det kvalitative Intervjuet. Fra vetenskapsteori till feltstudier*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.

Maxwell, Joseph A., 2002: "Understanding and validity in quality research" in Huberman, Michael and Miles, B. Matthew: *The qualitative researchers companion*. London: Sage Publications, 2002.

Merton, Robert K. (1949) *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

Merton, Robert K. 1938: "Social Structure and Anomie" i *American Sociological Review*, Vol. 3, Issue 5, p.672-683

Cohen, Albert K., 1965: "The sociology of the deviant act" i *American Sociological Review* Vol.30 No.1. American Sociological Association

Scott, Marvin B. og Lyman, Stanford M., 1968 "Accounts" i *American Sociological Review*, Vol. 33, No. 1, American Sociological Association

Lockert Lange, Elisabeth (2006) "Hjælp til Sex" tilgængelig på: <https://www.lfs.dk/933>, hentet d.15/11-2017

Holmskov, Henriette og Skov, Anne 2012 "Seksualiteten på dagsordenen - en håndbog om professionel støtte til voksne med funktionsnedsættelse", tilgængelig på: <http://www.ft.dk/samling/20111/almdel/sou/bilag/285/1111975.pdf> , hentet d. 2/11-2017

12. Bilag

Interviewguide

Tema	Formål	Interviewspørgsmål	Noter
Introduktion	Introduktion til bacheloren Informeret samtykke	Jeg er interesseret i hvad borgernes seksualitet betyder for praksis	
	Anonymitet og rettigheder Anonymitet Frivillighed Evt. spørgsmål til undersøgelsen og interviewet	Det vi snakker om under interviewet er fortroligt og vil kun indgå som led i vores undersøgelse. Det er naturligvis frivilligt om du vil svare på spørgsmålene. Du kan til enhver tid vælge at afbryde interviewet. Har du nogen spørgsmål inden vi går i gang?	
	Informant	Uddannelse Alder Års arbejde i 'feltet' Års arbejde på Kvisten	
Borgergruppe	-	Kan du ikke starte med at sige noget om, hvad det er for en borgergruppe du arbejder med?	
Om at være pædagog		Hvad betyder det for dig at være pædagog Hvad er en pædagoogs ansvar	
Om seksualitet og pædagogisk arbejde	Hvordan fylder det i hverdagen	Er seksualitet vigtigt for pædagogisk arbejde Tænker du over seksualitet i forhold til borgerne?	

		Er seksualitet vigtigt for borgerne?	
	Borgernes seksualitet	(Hvordan) møder du seksualitet hos borgerne Har borgerne seksualitet?	
	Praksiserfaring	Har du beskæftiget dig med borgernes seksualitet? Hvis ja: hvordan/hvor ofte Hvis nej: hvorfor?	
		Kan du komme på en episode som har været svær? Hvad er svært?	Vær konkret
		Kan du komme på en episode som har været nem ?	
		Er der begrænsninger er der i forhold til seksualitet og pædagogisk arbejde?	
Muligheder	Sexarbejde, tid faglighed, grænser	Hvordan fungerer de eksisterende rammer Hvordan kunne de blive bedre	
Kompetence		Hvad synes du det kræves at involvere sig i borgeres seksual behov	
		Synes du der er/ du har det som kræves	
Ansvar		Hvad er pædagogens ansvar ift. seksualitet?	
Konsensus	Personalegruppen	Er i enige om hvad der er vigtigt? Hvad kunne man være uenige om?	

